

Izabella Gil*

**Dopuszczalność zażalenia
w postępowaniu zabezpieczającym
– po nowelizacji kodeksu
postępowania cywilnego
z 9 marca 2023 roku**

[Admissibility of a Complaint in Collateral Proceedings – after the Amendment of the Code of Civil Procedure of 9 March 2023]

Abstract

The subject of the paper is an analysis of the changes introduced to the provisions of the Code of Civil Procedure concerning appealing against decisions issued in proceedings to secure claims [collateral proceedings]. The analysis of the changes made, which have been in force since 1 July 2023, requires a prior indication of what kind of decisions are issued in proceedings to secure claims [collateral proceedings] and what their specificity and the procedure of challenging them is. The rules related to the entry into force of the amended regulations were also discussed.

Keywords: complaint, decisions, secure claims proceedings [collateral proceedings], amendments to regulations.

Zmiany przepisów regulujących przebieg postępowania cywilnego następują bardzo często, co jest wynikiem tego, że postępowanie cywilne służy urzeczywistnieniu ochrony praw poszczególnych podmiotów – wynikających z przepisów prawa materialnego. Przedmiotem omówienia w ramach niniejszego opracowania nie będą wszystkie zmiany przepisów kodeksu postępowania cywilnego¹, które wprowadzono ustawą z 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw², ani też zmiany przepisów postępowania zabezpieczającego, ale wyłącznie te związane z zaskarżaniem postanowień wydawanych w postępowaniu zabezpieczającym. Analiza przedmiotowych zmian, obowiązujących od 1 lipca 2023 roku, wymaga uprzedniego omówienia, jakie postanowienia wydawane są w postępowaniu zabezpieczającym oraz na czym polega ich swoistość i forma zaskarżenia.

* **Izabella Gil** – dr hab. nauk prawnych, profesor uczelni, Uniwersytet Wrocławski, Zakład Postępowania Cywilnego; ORCID 0000-0001-9214-5503.

¹ Ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 1550), dalej: k.p.c.

² Dz.U. z 2023 r., poz. 614.

Rodzaje postanowień wydawanych w postępowaniu zabezpieczającym

Postępowanie zabezpieczające stanowi samodzielne postępowanie, a więc środki zaskarżenia, jakie można wносить w tym postępowaniu, zostały dostosowane do charakteru prawnego tego postępowania. W postępowaniu zabezpieczającym wydawane są postanowienia o charakterze formalnym, jak również merytorycznym, niezależnie od etapu prowadzonego postępowania, co wynika z celów postępowania zabezpieczającego. Można je podzielić na etap rozpoznawczy i wykonawczy³. W postępowaniu w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia ocenia się dopuszczalność udzielenia zabezpieczenia, a dopiero po wydaniu postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia możliwe jest jego wykonanie. W toku wstępnego badania wniosku o udzielenie zabezpieczenia przewodniczący przeprowadza czynności pod kątem sprawdzenia spełnienia wymagań formalnych i fiskalnych złożonego wniosku – aby możliwe było dokonanie przez sąd oceny zasadności wniosku w ramach etapu merytorycznego jego rozpoznania, którego efektem będzie wydanie postanowienia w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia⁴. Etap rozpoznawczy postępowania zabezpieczającego związany jest finalnie z wydaniem przez sąd orzeczenia w formie postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia⁵. Etap rozpoznawczy przeprowadza sąd – rozpoznając wniosek o udzielenie zabezpieczenia i podejmując różnego rodzaju czynności procesowe związane z oceną wniosku pod względem: spełnienia wymogów formalnych, należytego opłacenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia, istnienia przesłanek dopuszczalności oraz zasadności zgłoszonego wniosku. W zależności od wyników przeprowadzonej oceny możliwe jest negatywne (wniosek może zostać bowiem zwrócony, odrzucony lub oddalony w całości bądź w części) lub pozytywne rozpoznanie wniosku o udzielenie zabezpieczenia.

W zależności od rodzaju ochrony prawnej, o którą wnosi uprawniony, a także od tego, jaki sposób zabezpieczenia został uwzględniony przez sąd w postanowieniu o udzieleniu zabezpieczenia, można wyróżnić następujące rodzaje postanowień o udzieleniu zabezpieczenia⁶:

- ◆ podlegające wykonaniu przez organ egzekucyjny, które inicjują etap wykonawczy, gdy uprawniony złoży wniosek o ich wykonanie,
- ◆ niepodlegające wykonaniu w drodze przymusu państwowego, lecz w przypadku niezastosowania się do nich przez obowiązane możliwe będzie

³ M. Muliński [w:] J. Jankowski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 730–1217, Warszawa 2015, s. 6.

⁴ Postanowienie SA w Białymstoku z 30 grudnia 2008 r., I ACz 1001/08, OSAB 2008, nr 4, s. 36.

⁵ M. Muliński [w:] J. Jankowski (red.), Kodeks..., tom 2, s. 6.

⁶ Zob. A. Jakubecki [w:] A. Jakubecki (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 730–1217, Warszawa 2017, s. 64; M. Muliński [w:] J. Jankowski (red.), Kodeks..., tom 2, s. 60.

zastosowanie środków przymuszających, np. w przypadku czynności niezastępowalnych;

- ◆ podlegające wykonaniu w inny sposób niż przez organy egzekucyjne, np. wpisy w stosownych rejestrach;
- ◆ nienadające się do wykonania w ogóle, ale jednocześnie wywołujące inne skutki prawne, np. zawieszenie prowadzonych postępowań egzekucyjnych⁷.

W przypadku postanowień o udzieleniu zabezpieczenia, które nie nadają się w ogóle do wykonania (nie tylko przez organy egzekucyjne, ale także w innej formie lub w inny sposób), nie dokonuje się nawet wzmianki o wykonalności, ponieważ takie postanowienie jest skuteczne z chwilą jego wydania⁸. Postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia staje się skuteczne z chwilą ogłoszenia, a gdy nie było ogłoszone – następuje to z momentem podpisania sentencji⁹.

W związku z tym, że na poszczególnych etapach prowadzonego postępowania zabezpieczającego podejmowane są różne czynności procesowe, wydawane orzeczenia, jak również podejmowane są działania przez organy egzekucyjne, w celu wykonania postanowień o udzieleniu zabezpieczenia należało zapewnić środki prawne gwarantujące należytą ochronę prawną stronom tego postępowania oraz jego uczestnikom. Jedną z instytucji prawnych służących realizacji tych praw są środki zaskarżenia, które umożliwiają weryfikację prawidłowości podejmowanych czynności w toku prowadzonego postępowania zabezpieczającego oraz wydanych w tym postępowaniu orzeczeń. Postępowanie zabezpieczające uruchamiane jest w celu udzielania tymczasowej ochrony prawnoprocesowej na czas trwania postępowania rozpoznawczego, a więc ma charakter pomocniczy względem postępowania, w toku którego następuje rozpoznanie i wydanie merytorycznego orzeczenia w danej sprawie cywilnej. Postępowanie zabezpieczające, chociaż ma charakter akcesoryjny, to jednocześnie ma charakter autonomiczny – i dlatego należało wprowadzić takie środki zaskarżenia, które umożliwią wdrożenie systemu kontroli instancyjnej prawidłowości przebiegu prowadzonego postępowania, z uwzględnieniem jego specyfiki. W orzecnictwie wskazuje się, że postanowienia zapadające w postępowaniu zabezpieczającym toczącym się w ramach postępowania procesowego nie są orzeczeniami „kończącymi postępowanie w sprawie” w rozumieniu art. 394 § 1 *in pr.* k.p.c. Nie odnoszą się bowiem do przedmiotu sporu ani nie zamykają drogi do wydania wyroku, czyli rozstrzygnięcia sprawy co do istoty w danej instancji¹⁰.

⁷ I. Gil, *Postępowanie zabezpieczające*, Sopot 2017, ss. 70 i 71.

⁸ Powyższe wynika z odpowiedniego zastosowania art. 360 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

⁹ M. Muliński [w:] J. Jankowski (red.), *Kodeks...*, tom 2, s. 59.

¹⁰ „Na wniosek obowiązany sąd wydaje postanowienie stwierdzające upadek zabezpieczenia w całości albo w części” – postanowienie SN z 2 marca 2023 r., II CSKP 1082/22, LEX nr 3538184.

Postępowanie zabezpieczające zapewnia ochronę nie tylko uprawnionemu, ale także obowiązanemu, który może wnosić o uchylenie lub zmianę sposobu udzielonego zabezpieczenia, a po upadku zabezpieczenia może również złożyć wniosek o stwierdzenie tegoż. Tymczasowy charakter postępowania zabezpieczającego wymagał wprowadzenia instrumentu prawnego, który umożliwiłby dokonanie na wniosek obowiązanego zmiany formalnie prawomocnego postanowienia udzielającego zabezpieczenia. Zgodnie z art. 742 § 1 k.p.c. obowiązanemu może w każdym czasie żądać uchylenia lub zmiany prawomocnego postanowienia, którym udzielono zabezpieczenia, gdy odpadnie lub zmieni się przyczyna zabezpieczenia. Przedmiotowa regulacja stanowi szczególny środek prawny przysługujący obowiązanemu – w sytuacji gdy udzielone zabezpieczenie stało się nieadekwatne do stanu faktycznego, który uległ zmianie po udzieleniu zabezpieczenia¹¹.

Konsekwencją złożenia przez obowiązanego na rachunek depozytowy Ministra Finansów sumy zabezpieczenia żądanej przez uprawnionego we wniosku o udzielenie zabezpieczenia jest upadek udzielonego zabezpieczenia. Stosownie do art. 754¹ § 1 k.p.c. na wniosek obowiązanego sąd wydaje postanowienie stwierdzające upadek zabezpieczenia w całości albo w części. Celem zabezpieczenia jest udzielenie tymczasowej ochrony prawnej powodowi, zanim uzyska on ochronę definitywną (ostateczną), czyli zanim zostanie osiągnięty cel postępowania w sprawie, w związku z którym następuje udzielenie zabezpieczenia. Z chwilą prawomocnego rozstrzygnięcia sprawy odpadają przyczyny, dla których dokonano zabezpieczenia, gdyż ochronę prawną zapewnia uprawnionemu prawomocne orzeczenie sądu¹².

Reasumując: w postępowaniu zabezpieczającym, oprócz postanowień wydawanych w związku ze złożeniem wniosku o udzielenie zabezpieczenia, wydawane są także postanowienia rozpoznające wniosek o uchylenie lub zmianę sposobu zabezpieczenia, jak również stwierdzające upadek zabezpieczenia. Wszystkie przedstawione powyżej postanowienia mogą zostać zaskarżone w formie zażalenia.

Zażalenie w postępowaniu zabezpieczającym

Udzielenie ochrony prawnoprocesowej polega na rozpoznaniu wniosku o udzielenie zabezpieczenia, a nie uwzględnieniu złożonego wniosku. Z powyższych względów sąd wydaje postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia, które może zostać zaskarżone w formie zażalenia (art. 741 k.p.c.). Postępowanie zabezpieczające jest jednym z rodzajów postępowania cywilnego, które zo-

¹¹ Postanowienie SN z 30 kwietnia 2021 r., I CSK 700/20, LEX nr 3171143.

¹² Postanowienie SA w Poznaniu z 9 kwietnia 2014 r., I ACz 480/14, LEX nr 1451750.

stało uregulowane w części drugiej kodeksu postępowania cywilnego, dlatego w sprawach nieuregulowanych zastosowanie znajdują odpowiednio przepisy części pierwszej o procesie (na podstawie art. 13 § 2 k.p.c.).

Postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia stanowi akt jurysdykcyjny o charakterze merytorycznym, jednakże ma szczególny przedmiot i ograniczoną skuteczność¹³, ponieważ nie rozstrzyga istoty sprawy – ze względu na to, że wydawane jest w postępowaniu, które także ma charakter pomocniczy i tymczasowy. Ta specyfika powoduje, że przy ocenie dopuszczalności wniesienia zażalenia należy brać pod uwagę regulację zawartą w art. 394 § 1 w zw. z art. 13 § 1 k.p.c., a więc możliwość wniesienia zażalenia na postanowienia w przedmiocie kosztów postępowania zabezpieczającego, o przekazaniu wniosku sądowi właściwemu, o sprostowaniu lub wykładni postanowienia lub ich odmowie, jak również o oddaleniu wniosku o wyłączeniu sędziego¹⁴.

Zażalenie stanowi środek zaskarżenia, za pomocą którego urzeczywistnia się możliwość weryfikacji zapadłego orzeczenia wskutek określonej prawem procesowym czynności przez legitymowany podmiot¹⁵. Rodzaj orzeczenia, które podlega zaskarżeniu, delimituje także środek zaskarżenia, jaki można wnieść – celem wyeliminowania z obrotu prawnego nieprawidłowego rozstrzygnięcia o charakterze merytorycznym lub formalnym. W polskim porządku prawnym obowiązuje zasada niekonkurencyjności środków zaskarżenia, które realizują odmienne cele w ramach poszczególnych rodzajów postępowań cywilnych. Rodzaj postępowania cywilnego delimituje także formy ochrony prawnoprocesowej, ponieważ dany rodzaj postępowania pełni inne funkcje, które powinny być realizowane w odmienny sposób. Formy ochrony prawnoprocesowej powinny być dostosowane do danego postępowania, dlatego w przypadku postępowania zabezpieczającego – z uwagi na formę prawną wydawanych rozstrzygnięć – środkiem zaskarżenia jest zażalenie.

Postępowanie odwoławcze zainicjowane wniesieniem zażalenia wiąże się z subiektywną oceną przez skarżącego nieprawidłowości wydanego orzeczenia. Wnosząc zażalenie, skarżący powinien wskazać nie tylko, jakiego orzeczenia oczekuje wskutek uruchomienia postępowania zażaleniowego, ale także jakie wadliwości zgłasza w stosunku do przebiegu postępowania, dające swój wyraz w wadliwym orzeczeniu¹⁶. Ze względu na rodzaj zgłaszanych wadliwości można dokonać podziału środków zaskarżenia na: 1) pełne, które umożliwiają zgłoszenie każdego rodzaju wadliwości zarówno w odniesieniu podstawy faktycznej, jak i prawnej oraz 2) niepełne, jakie można wnieść tylko

¹³ T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 4. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające, Warszawa 2016, s. 717.

¹⁴ E. Stefańska [w:] M. Manowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 506–1217, Warszawa 2015, s. 443.

¹⁵ A. Oklejak, Z problematyki zaskarżalności orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym, S.C. 1975, tomy XXV–XXVI, s. 218.

¹⁶ W. Broniewicz, Dopuszczalność środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym ze względu na przedmiot zaskarżenia, PiP 1997, 5, s. 21.

na podstawach wskazanych w ustawie¹⁷. Zażalenie jest środkiem zaskarżenia przysługującym na wymienione w ustawie postanowienia sądu pierwszej instancji do sądu drugiej instancji (art. 394 k.p.c.) lub do innego składu sądu pierwszej instancji (art. 394^{1a} k.p.c.) albo na wymienione w ustawie postanowienia sądu drugiej instancji do Sądu Najwyższego (art. 394¹ k.p.c.) lub do innego składu sądu drugiej instancji (art. 394² k.p.c.)¹⁸.

Jedną z konstytucyjnie zagwarantowanych zasad jest zasada dwuinstancyjności¹⁹ – unormowana w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP – zgodnie z którą postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne. Na gruncie takiej zasady konstytucyjnej prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy jest zapewnione przez jej rozpoznanie w dwóch instancjach²⁰. Ponadto zagwarantowana konstytucyjnie zasada dwuinstancyjności przekłada się na oczekiwania stron, że będzie realizowana także w innego rodzaju postępowaniach niż rozpoznawcze, a więc w postępowaniu zabezpieczającym czy egzekucyjnym. Zasada instancyjności postępowania sądowego stanowi niezbędną regułę wszystkich rodzajów postępowań sądowych zmierzających do wydania rozstrzygnięć w demokratycznym państwie prawnym²¹. Powierzenie rozpoznania środka zaskarżenia organowi wyższego rzędu stanowi jeden z podstawowych elementów ukształtowania rzetelnego postępowania zapewniającego prawo do właściwej procedury²². Powierzenie rozpoznania zażalenia organowi wyższego rzędu zgodnie z zasadą instancyjności postępowania sądowego nie tylko stanowi gwarancję realizacji prawa do sądu, ale traktowane jest jako czynnik, który umożliwia urzeczywistnienie sprawiedliwości proceduralnej²³. Instancyjność postępowania przed sądem stanowi realizację zasadniczych gwarancji procesowych; są to w szczególności:

- ◆ prawo do zaskarżenia
 - przysługujące każdej ze stron toczącego się postępowania;
 - odnoszące się do rozstrzygnięć zarówno sądu, jak i innych organów procesowych;
 - dotyczące wyłącznie orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji (wzmacniające dwuinstancyjność postępowania sądowego);
- ◆ ustawowe określenie wprowadzenia wyjątków od zasady prawa do zaskarżenia²⁴.

¹⁷ W. Broniewicz, *Dopuszczalność...*, s. 2.

¹⁸ Postanowienie SN z 24 czerwca 2022 r., III CZ 224/22, LEX nr 3405623.

¹⁹ L. Garlicki, K. Wojtyczek [w:] M. Zubik (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, tom 2, Warszawa 2016, art. 78, Nt 8.

²⁰ Postanowienie SN z 20 maja 2021 r., III UZ 4/21, LEX nr 3177794.

²¹ W. Skrzydło, *Polskie prawo konstytucyjne*, Lublin 2003, s. 385.

²² G. Artymiak [w:] P. Hofmański, Z. Kwiatkowski (red.), *System prawa karnego procesowego*, tom 5. Sądy i inne organy postępowania karnego, Warszawa 2015, s. 182.

²³ Wyrok TK z 16 listopada 1999 r., SK 11/99, OTK 1999, nr 3, poz. 36.

²⁴ P. Wiliński, *Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych*, Kraków 2009, ss. 339–343.

Z powyższych względów pozytywnie należy ocenić wprowadzoną zmianę art. 394 k.p.c. – obowiązującą od 1 lipca 2023 r. – która polega na dodaniu § 4 w brzmieniu: „Jeżeli przepis szczególny przewiduje, że stronie przysługuje zażalenie na postanowienie sądu, ale nie określa, jaki sąd ma je rozpoznać, zażalenie rozpoznaje sąd drugiej instancji”. Ta regulacja wyłącza wątpliwości interpretacyjne związane z wprowadzeniem zażalenia poziomego, jedynie bowiem na podstawie pozytywnego przepisu ustawy można wnieść zażalenie do innego składu sądu pierwszej instancji. W uzasadnieniu nowelizacji stwierdzono, że: „Proponowany art. 394 § 4 k.p.c. ma charakter porządkujący i precyzujący. W praktyce orzeczniczej dochodziło bowiem do wątpliwości co do sposobu rozpoznawania zażaleń przewidzianych w przepisach szczególnych, a niewymienionych w art. 394 k.p.c. czy art. 394^{1a} k.p.c. Mianowicie mogły zachodzić wątpliwości, czy podlegają one rozpoznaniu przez inny skład sądu pierwszej instancji (tzw. zażalenie poziome), czy też przez sąd drugiej instancji (tzw. zażalenie zwykłe). Zaproponowany przepis jednoznacznie usuwa powyższe wątpliwości. Warto dodać, że już przy wprowadzeniu do postępowania cywilnego instytucji tzw. zażalenia poziomego pierwotnym zamysłem ustawodawcy było utrzymanie zasady, że do rozpoznawania zażaleń powołany jest sąd drugiej instancji, a tzw. zażalenie poziome stanowi wyjątek od zasady, występujący w kwestiach wпадkowych o mniejszym ciężarze gatunkowym”²⁵.

Zakres zmian przepisów regulujących zaskarżalność postanowień w postępowaniu zabezpieczającym

Powiązana systemowo z wyżej wskazaną zmianą przepisów jest także (obowiązująca od 1 lipca 2023 r.) nowelizacja art. 741 k.p.c. Przedmiotowy przepis początkowo stanowił jedynie, że na postanowienie sądu w przedmiocie zabezpieczenia przysługiwało prawo wniesienia zażalenia. Taka redakcja przepisu nakazywała dokonywanie wykładni, że w przypadku kiedy wniosek o udzielenie zabezpieczenia rozpoznawał sąd drugiej instancji (np. wobec złożenia wniosku dopiero na etapie postępowania apelacyjnego czy też udzielenia zabezpieczenia z urzędu przed sądem rozpoznającym sprawę jako sąd drugiej instancji), to zażalenie nie przysługiwało. Podobnie nie podlegały wówczas zaskarżeniu także rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji rozpoznające zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia²⁶. Następnie dokonano nowelizacji²⁷ tego przepisu, który został podzielony

²⁵ Uzasadnienie projektu nowelizacji, druk sejmowy nr 2650, s. 34.

²⁶ I. Gil [w:] E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Legalis 2023, art. 741, Nb 3.

²⁷ Na podstawie art. 1 pkt 213 ustawy z 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 ze zm.).

na trzy jednostki redakcyjne – przez dodanie § 2 i 3 – oraz doprecyzowany, że zażalenie rozpoznaje sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, w składzie trzech sędziów (treść § 2 dodanego w art. 741 k.p.c.); wskazano również, że sąd może uchylić zaskarżone postanowienie tylko gdy zachodzi nieważność postępowania (treść § 3 dodanego w art. 741 k.p.c.).

W literaturze pozytywnie oceniano powyższą zmianę ze względu na to, że rozpoznawanie zażaleń na postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia wiąże się z koniecznością przekazania akt sprawy do drugiej instancji, co powoduje zwłokę w rozpoznaniu środka zaskarżenia, która zwiększa się w przypadku uchylenia postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Ten właśnie aspekt związany z celami postępowania zabezpieczającego wpłynął na pozytywną ocenę w zakresie ograniczenia rozstrzygnięć kasatoryjnych tylko do przypadków nieważności postępowania. W doktrynie już wówczas zgłoszono obawy co do tak ograniczonej możliwości eliminowania skutków prawnych zabezpieczenia, które są przecież daleko idące, i wyrażono stanowisko, że uchylenie zaskarżonego postanowienia powinno być możliwe również w razie oczywistej bezzasadności zabezpieczenia²⁸.

Ponadto ówczesnie wyrażono pogląd, że skoro wprowadzono także zmianę art. 394^{1a} § 1 k.p.c., która rozszerzyła zakres przypadków postanowień zaskarżalnych „poziomo”, czyli rozpoznawanych przez inny skład tego samego sądu, to usprawnienie postępowania zażaleniowego zostało osiągnięte zarówno w postępowaniu rozpoznawczym, jak i zabezpieczającym²⁹.

W jednej z ostatnich nowelizacji³⁰ dokonano kolejnej zmiany art. 741 § 1 k.p.c., który otrzymał następujące brzmienie: „Na postanowienie sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia przysługuje zażalenie. Zażalenie przysługuje także na postanowienie sądu drugiej instancji o udzieleniu zabezpieczenia, z wyjątkiem postanowienia wydanego w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji”. Znowelizowany został także art. 741 § 2 k.p.c. – poprzez przywrócenie zasady sprzed nowelizacji z 2019 r., a mianowicie uregulowanie, że zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji rozpoznaje sąd drugiej instancji. Z tym zastrzeżeniem, że na postanowienie sądu drugiej instancji przysługuje zażalenie do innego składu tego sądu. Wskutek wprowadzonej zmiany na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia sądu pierwszej instancji przysługuje zażalenie do sądu drugiej instancji. Ponadto – powtórzmy – w drodze zażalenia będzie można zaskarżyć także postanowienie sądu drugiej instancji, ale tylko o udzieleniu

²⁸ A. Góra-Błaszczkowska, *Postępowanie zabezpieczające według projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z 27 listopada 2017 r. – kilka uwag* [w:] I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika. Wybrane aspekty postępowania zabezpieczającego, egzekucyjnego, restrukturyzacyjnego i upadłościowego w polskim systemie prawnym*, Sopot 2018, s. 24.

²⁹ A. Góra-Błaszczkowska, *Postępowanie...*, s. 23.

³⁰ Dokonanej na podstawie art. 1 pkt 89 ustawy z 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 614).

zabezpieczenia, z wyjątkiem postanowienia wydanego w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji. Jak wynika z uzasadnienia projektu nowelizacji, „projektodawca brał pod uwagę okoliczność, że postanowienia o zabezpieczeniu mają nierzadko zasadnicze znaczenie z punktu widzenia ochrony praw uczestników postępowania. Brak zabezpieczenia może w niektórych sytuacjach uczynić całkowicie bezprzedmiotowym prowadzenie procesu albo przeciwnie – sam fakt udzielenia zabezpieczenia istotnie wpływa na sytuację pozwanego (np. zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji, udostępnieniu pomieszczeń albo zapłacie świadczenia)”³¹.

Po nowelizacji zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji rozpoznaje – jako się rzekło – sąd drugiej instancji. W związku z tym nieaktualne jest stanowisko, wyrażone na tle dotychczasowego stanu prawnego, że do rozpoznania zażalenia na zarządzenie przewodniczącego o zwrocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia w sądzie pierwszej instancji, wniesionego po 7 listopada 2019 r., właściwy jest sąd, w którym wydano zaskarżone zarządzenie³².

Nowelizacja przepisów kodeksu postępowania cywilnego odnosząca się do zaskarżania zażeń w postępowaniu zabezpieczającym, dokonana ustawą z 9 marca 2023 r., w pełni zagwarantowała kontrolę instancyjną w odniesieniu do postanowień wydawanych w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia. „Właśnie ze względu na to zasadnicze znaczenie postanowień o zabezpieczeniu jest konieczne przekazanie rozpoznania zażeń na postanowienia sądu pierwszej instancji w przedmiocie zabezpieczenia sądowi drugiej instancji. W ten sposób jedna z najważniejszych decyzji w toku postępowania zostanie poddana kontroli przez sąd wyższego szczebla. Jednocześnie projektuje się też przywrócenie zażalenia na postanowienie sądu rozpoznającego sprawę co do istoty w drugiej instancji, w przypadku gdy sąd ten wydał postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, orzekając w przedmiocie wniosku o udzielenie zabezpieczenia po raz pierwszy. W takiej sytuacji procesowej celowo wyłącza się dopuszczalność zaskarżenia postanowienia o odmowie udzielenia zabezpieczenia oraz innych postanowień, których przedmiotem jest zabezpieczenie (uchylenie zabezpieczenia, stwierdzenie wygaśnięcia). W każdym razie możliwość zaskarżenia postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia zażaleniem poziomym jest wyłączona w odniesieniu do postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia sądu pierwszej instancji”³³.

Zmieniony przepis przyznaje uprawnienie do wniesienia zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji, ale – jak już wspomniano – wyłącznie na postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia. W związku z tym nie jest

³¹ Uzasadnienie projektu nowelizacji, druk sejmowy nr 2650, s. 34.

³² Uchwała SN z 9 listopada 2021 r., III CZP 69/20, OSNC 2022, nr 6, poz. 59.

³³ Uzasadnienie projektu nowelizacji, druk sejmowy nr 2650, s. 34.

dopuszczalne wniesienie zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji oddalające wniosek o udzielenie zabezpieczenia czy też postanowienie o zmianie o uchyleniu lub zmianie zabezpieczenia, jak również postanowienie o upadku zabezpieczenia³⁴. Taka regulacja nie jest prawidłowa, ponieważ także te postanowienia powinny zostać objęte kontrolą instancyjną – jako mające istotne znaczenie dla obowiązującego, który może ponieść szkodę w przypadku oddalenia wniosku o uchylenie lub zmianę sposobu zabezpieczenia czy też w razie oddalenia wniosku o stwierdzenie upadku zabezpieczenia. Kwestia sprawności postępowania zabezpieczającego nie może być czynnikiem ograniczającym możliwość kontroli instancyjnej. Przekazanie rozpoznawania środków odwoławczych temu samemu sądowi w innym składzie powinno dotyczyć tylko takich rozstrzygnięć, które nie mają istotnego wpływu na prawa i obowiązki stron czy uczestników postępowania. Sąd wyższej instancji nie pozostaje bowiem w strukturze organizacyjnej sądu niższej instancji, a dodatkowo ma zazwyczaj większe doświadczenie w praktyce orzeczniczej. W odczuciu społecznym powierzenie rozpoznania środków zaskarżenia sądom hierarchicznie wyższego rzędu daje większą pewność innego spojrzenia na treść zaskarżonego orzeczenia. Stanowisko wyrażone w literaturze, że przekazanie sądowi drugiej instancji do rozpoznania zażaleń w przedmiocie zabezpieczenia wydawanych jako sąd pierwszej instancji, jest niezrozumiałe, a także nieusprawiedliwione i nieprzekonujące³⁵ – pomija negatywne postrzeganie społeczne niekorzystnych rozstrzygnięć wydanych przez sądy niższych instancji. Pogląd ten pomija także regulację zawartą w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP, która to regulacja nie pozostawia „dowolności ustawodawcy w konstruowaniu systemów odwoławczych”³⁶.

Nowelizacja art. 741 k.p.c. (wprowadzona ustawą z 9 marca 2023 roku) nie tylko przywróciła możliwość zaskarżenia postanowień w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia do sądu drugiej instancji, ale także spowodowała, że obecnie na postanowienie rzeczono sądu przysługuje zażalenie, choć do innego składu tego sądu. Przedmiotową zmianę należy ocenić pozytywnie, gdyż dotychczas nie było dopuszczalne zaskarżenie postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia, jeżeli wniosek rozpoznawał sąd drugiej instancji. W literaturze³⁷ od dawna zwracano na to uwagę – i postulowano wprowadzenie regulacji umożliwiającej zaskarżenie takich postanowień, ale dopiero ostatnia z nowelizacji przepisów k.p.c. uwzględniła te postulaty. Brak jest natomiast podstaw prawnych do zaskarżenia w drodze zażalenia postanowienia sądu

³⁴ Wprawdzie zostało to dostrzeżone w literaturze, ale niepoprawnie określone jako postanowienia o odmowie udzielenia zabezpieczenia oraz stwierdzenie wygaśnięcia – zob. D. Ryszał [w:] T. Szanciło (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 459–1217. Warszawa 2023, art. 741, Nb 1.

³⁵ Ibid.

³⁶ Wyrok TK z 17 maja 2004 r., SK 32/03, OTK-A 2004, nr 5, poz. 44.

³⁷ Zob. M. Muliński [w:] J. Jankowski (red.), Kodeks..., tom 2, s. 52.

drugiej instancji, które zostało wydane w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji, albowiem – mając na względzie regulację zawartą w art. 394² k.p.c. – zażalenie nie może przysługiwać na postanowienie wydane w wyniku rozpoznania zażalenia³⁸.

W odniesieniu do pozostałych rodzajów postanowień wydawanych w postępowaniu zabezpieczającym zastosowanie znajdują regulacje przepisów części pierwszej kodeksu postępowania cywilnego o procesie – na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. W związku z tym w postępowaniu zabezpieczającym strony mogą wnosić zażalenia na zasadach ogólnych, w szczególności na zarządzenia i postanowienia wyszczególnione w art. 394^{1a} i 394² k.p.c.³⁹

Stosowanie zmienionych przepisów wprowadzonych ustawą z 9 marca 2023 roku

Zmiany przepisów kodeksu postępowania cywilnego dotyczące zaskarżenia postanowień o udzieleniu zabezpieczenia, chociaż są istotne i modyfikują reguły dotychczas obowiązujące – mają zastosowanie także do postępowań już prowadzonych. W myśl art. 19 ust. 1 ustawy z 9 marca 2023 r. do spraw wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie tej ustawy stosuje się przepisy ustawy zmienianej w art. 1 [tj. kodeksu postępowania cywilnego], w brzmieniu nadanym ustawą nowelizującą. Natomiast według art. 20 tej ustawy w sprawach wszczętych i niezakończonych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy zachowują moc czynności dokonane zgodnie z przepisami [k.p.c.] w brzmieniu dotychczasowym. W przypadku gdy na skutek zmiany przepisów kodeksu postępowania cywilnego doszło do zmiany sądu właściwego do rozpoznania zażalenia, to sąd dotychczas właściwy przekaze zażalenia wniesione i nierozpoznane przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej sądowi właściwemu do ich rozpoznania zgodnie z przepisami ustawy zmienianej w art. 1 [tj. kodeksu postępowania cywilnego], w brzmieniu nadanym tą ustawą – art. 21 ust. 3 tejsze ustawy zmieniającej.

³⁸ M. Dziurda, Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku, Warszawa 2023, s. 428.

³⁹ Zob. T. Partyk [w:] O.M. Piaskowska (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe. Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt. Postępowanie zabezpieczające. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023, art. 741, Nt 4.

Wnioski

Zmiany przepisów kodeksu postępowania cywilnego wprowadzone na podstawie ustawy z 9 marca 2023 roku – dotyczące zaskarżenia postanowień wydawanych w postępowaniu zabezpieczającym – należy zasadniczo ocenić pozytywnie. Powrót do rozpoznawania zażalenia w przedmiocie zabezpieczenia przez sąd drugiej instancji zapewnia realizację konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności także w postępowaniu zabezpieczającym. Kontroli instancyjnej podlegają zatem wszelkie rozstrzygnięcia w przedmiocie zabezpieczenia, a więc zarówno pozytywne, jak i negatywne. Postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia stanowi akt jurysdykcyjny mający merytoryczny charakter, chociaż ma szczególny przedmiot i ograniczoną skuteczność⁴⁰. Postanowienie w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia nie rozstrzyga wprawdzie istoty sprawy, ponieważ wydawane jest w postępowaniu, które ma charakter pomocniczy i tymczasowy⁴¹, ale jako akt jurysdykcyjny powinno podlegać kontroli instancyjnej.

Abstrakt

Przedmiotem opracowania jest problematyka związana z analizą zmian wprowadzonych do przepisów kodeksu postępowania cywilnego dotyczących zaskarżania postanowień wydawanych w postępowaniu zabezpieczającym. Analiza dokonanych zmian, które obowiązują od 1 lipca 2023 r., wymaga uprzedniego wskazania, jakie postanowienia wydawane są w postępowaniu zabezpieczającym oraz na czym polegają ich specyfika i tryb zaskarżania. Omówiono także reguły związane z wejściem w życie nowelizowanych przepisów.

Słowa kluczowe: zażalenie, postanowienia, postępowanie zabezpieczające, nowelizacja przepisów.

BIBLIOGRAFIA

Broniewicz W., *Dopuszczalność środków odwoławczych w postępowaniu cywilnym ze względu na przedmiot zaskarżenia*, „Państwo i Prawo” 1997, 5.

Dziurda M., *Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz do nowelizacji z 2023 roku*, Warszawa 2023.

Gil I., *Postępowanie zabezpieczające*, Sopot 2017.

⁴⁰ T. Ereciński [w:] T. Ereciński, J. Gudowski (red.), *Kodeks...*, tom 4, s. 717.

⁴¹ I. Gil, *Postępowanie...*, s. 55.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, red. E. Marszałkowska-Krześ, I. Gil, Legis 2023.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 730–1217, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. tom 2. Art. 730–1217, red. J. Jankowski, Warszawa 2015.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 506–1217, red. M. Manowska, Warszawa 2015.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 2. Art. 459–1217, red. T. Szanciło, Warszawa 2023.

Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, tom 4. Postępowanie rozpoznawcze. Postępowanie zabezpieczające, red. T. Ereciński, J. Gudowski, Warszawa 2016.

Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie nieprocesowe. Postępowanie w razie zaginięcia lub zniszczenia akt. Postępowanie zabezpieczające. Komentarz aktualizowany, red. O.M. Piaskowska, LEX/el. 2023.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, tom 2, red. M. Zubik, Warszawa 2016.

Oklejak A., Z problematyki zaskarżalności orzeczeń sądowych w postępowaniu cywilnym, S.C. 1975, tomy XXV–XXV.

Skrzydło W., Polskie prawo konstytucyjne, Lublin 2003.

System prawa karnego procesowego, tom 5. Sądy i inne organy postępowania karnego, red. P. Hofmański, Z. Kwiatkowski, Warszawa 2015.

Wiliński P., Rzetelny proces karny w orzecznictwie sądów polskich i międzynarodowych, Kraków 2009.

Zadłużenie i niewypłacalność dłużnika Wybrane aspekty postępowania zabezpieczającego, egzekucyjnego, restrukturyzacyjnego i upadłościowego w polskim systemie prawnym, red. I. Gil, A. Góra-Błaszczkowska, K. Flaga-Gieruszyńska, Sopot 2018.